

Từ “Bom” tới “Bền vững”!

Bác Phước - đã từng là một nông dân nghèo tại xã Lâm Trạch, huyện Bố Trạch, tỉnh Quảng Bình - bằng lòng kiên trì và đam mê tìm tòi học hỏi đang từng bước tự khẳng định vị trí của mình trên 2 ha đất bỏ hoang. Vùng 2 ha đất bỏ hoang đã từng là một trong những điểm tập kết dọc theo đường mòn Hồ Chí Minh để vận chuyển hàng hoá và đạn dược tiếp tế cho Miền nam trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ. Vùng đất này đã trở nên khô cằn, hoang vu, và bị nhiễm hóa chất. Điều mà ít ai có thể nghĩ tới đó là ngay dưới những tán cây đủ loại trong khu vực đất Bác đã phục hồi này, cách đây 4 năm nơi đã từng chứa chất hàng tạ bom mìn Mỹ chưa kịp phát nổ.

Cuộc sống của gia đình Bác Phước trước đây rất chật vật. Cái đói, cái nghèo đeo đẳng Bác suốt một thời gian dài. Bác phải vào rừng chặt gỗ hoặc làm nhiều việc khác nhau để có tiền mua gạo cho gia đình. Bác cũng nhận thức được đây là những việc nguy hiểm, trái phép hoặc không bền vững; tuy nhiên, vì do sự bế tắc trong kế sinh nhai, Bác vẫn dần thân.

Đây có thể là một tình trạng chung ở nhiều cộng đồng người dân khu vực vùng cao (kể cả người Kinh và dân tộc thiểu số) thuộc tỉnh Quảng Bình. Người nông dân nhỏ lẻ, với những diện tích đất canh tác bạc màu và thiếu nước tưới tiêu trong sản xuất thì khó có thể duy trì cuộc sống của mình và gia đình. Chặt cây trên rừng để duy trì cuộc sống gia đình ở từng hộ gia đình nhỏ lẻ có thể là không đáng kể so với việc khai thác gỗ ở quy mô lớn của các Nông Lâm trường trên địa bàn, song hậu quả của nó đối với việc duy trì tính đa dạng sinh học của các cánh rừng tự nhiên ở khu vực hiện phải gánh chịu những cái giá rất đắt.

Ảnh: Bác Phước trong lớp tập huấn Permaculture do SPERI tổ chức (SPERI, tháng 6 năm 2006)

Theo thống kê của FAO, từ năm 2000 đến năm 2005, độ che phủ rừng tự nhiên của Việt Nam đã bị giảm tới 51%.

Bác Phước, giống như bao người khác, đã từng phải dời quê hương vào Nam, hy vọng tìm thấy một mảnh đất tốt để lập nghiệp. Hình thức di dân tự do và tái định cư nhằm tìm kiếm một mảnh đất mới để thay đổi cuộc sống này cũng dẫn đến kết cục rừng bị chặt và đất bị khai khẩn hết. Một lần nữa, sự tiến thoái lưỡng nan này vô hình chung đang góp phần làm giảm diện tích rừng tự nhiên ở các vùng khác. Đây đã từng là kinh nghiệm của Thái Lan, đất nước chỉ còn lại 13% rừng tự nhiên – nguyên nhân của các trận lũ quét,

sạt đất và vấn đề xã hội như chôn vùi hàng trăm ngôi làng của người dân tại những vùng đã từng là những cánh rừng tươi tốt. Và rõ ràng, đến một lúc nào đó, người dân cũng được tự thức tỉnh sự cần thiết phải ổn định (thay vì cứ tiếp tục di cư).

Bác Phước đã có một quyết định. Bác quyết định ở lại, hoặc là tồn tại hoặc là chết tại quê hương Quảng Bình của mình!

Thách thức lớn nhất ban đầu của Bác là làm gì để canh tác an toàn trên mảnh đất. Bác biết rằng ngay dưới chân Bác là hàng tạ bom mìn Mỹ chưa kịp phát nổ. Bác biết rằng việc rời đi những quả bom đó là hết sức nguy hiểm. Rất nhiều người đã chết hoặc bị thương nặng vì cô di dời những quả bom đó. Bác Phước đã từng phục vụ trong quân đội nên có một số kinh nghiệm trong việc tháo gỡ bom. Cuối cùng, với sự nhẫn nại và lòng quả cảm, dần dần Bác đã tháo gỡ và di chuyển hơn 500 tạ bom trên diện tích đất của mình. Rất may là không có quả bom nào phát nổ. Hiện nay, số bom này đang cố định an toàn dưới đáy ao cá của gia đình Bác.

Làm sao Bác Phước có thể đến được với cuộc sống ổn định thông qua việc cải thiện mảnh đất cằn cỗi và nguy hiểm này. Bác đã cam kết và mở ra những ý tưởng và hành động mới. Thông qua sự hỗ trợ của Trung tâm Nghiên cứu Kiến thức Bản địa và Phát triển – CIRD (nay sát nhập với Trung tâm Nghiên cứu, Hỗ trợ và Phát triển Năng lực Phụ nữ Dân tộc – TEW để thành Viện Nghiên cứu Sinh thái Chính sách Xã hội – SPERI), Bác Phước đã có các cơ hội học hỏi, chia sẻ kinh nghiệm và thực hành cùng với các chủ trang trại khác tại Quảng Bình và một số tỉnh khác. Đồng thời, Bác cũng được tham gia các cuộc đào tạo thực hành về các kiến thức và kỹ thuật cơ bản về thiết kế hệ thống nông nghiệp bền vững, quản lý nước và cải thiện dinh dưỡng đất – là

các nguyên lý của nông nghiệp bền vững (viết bằng tiếng Anh là permaculture).

Bác đã bắt đầu bằng việc khoanh nuôi và làm giàu thêm những mảnh rừng và thảm cây bụi còn sót lại trên đỉnh của mảnh vườn. Theo kinh nghiệm của Bác, những mảnh rừng và thảm cây bụi này có thể làm tăng nước mưa thấm vào đất để duy trì đủ nước cho cây trồng. Bên cạnh đó, rừng và thảm cây bụi sẽ cung cấp đủ củi đốt và thu hút côn trùng và chim có lợi cho mùa màng.

Những mảnh đất phía dưới dần dần được che phủ bởi các loại cây bản địa khác nhau (cây ăn quả, quế, lúa, khoai môn, đậu xanh, keo tai tượng, cốt khí, vvv). Tất cả các gốc cây được che phủ bởi một lớp lá cây để giảm sự bốc hơi nước và khi mục thân cây (phân huỷ) thì có thể tăng cường dinh dưỡng cho đất.

Bác đã làm một mình qua nhiều năm. Xung quanh ngôi nhà ở, Bác đã trồng các loại rau để phục vụ nhu cầu hàng ngày. Vùng đất xa hơn và thấp hơn được trồng bởi các loài cây cam địa phương. Bác đã tự tạo ra các đường đồng mức và ruộng bậc thang để trồng xen những loại rau và thực phẩm này. Thực phẩm dư thừa hàng ngày được làm thức ăn chăn nuôi lợn và 5 con bò. Phân bò và lợn được chôn với các loại lá cây xanh để làm phân ủ cải thiện chất dinh dưỡng đất. Vì vậy, rất hiếm khi Bác sử dụng phân hóa học.

Không có việc gì là dễ dàng, nó đòi hỏi Bác Phước phải có một động lực phi thường để xây dựng và thực thi được những ý tưởng về hệ thống sản xuất lương thực bền vững và lồng ghép thiết kế mảnh vườn của mình nhằm cải thiện năng suất lao động. Ý tưởng này được triển khai thực nghiệm trong suốt 8 năm để cải thiện một mảnh vườn, cũng là để hỗ trợ điều kiện kinh tế của gia đình. Bác đã làm tất cả với một sự hỗ trợ nhỏ về vốn tiết kiệm-tín dụng của CIRD. Bác cũng có nguồn thu từ việc nuôi lợn, bán

các loại hoa quả để tái đầu tư cho sự phát triển lớn hơn trên chính mảnh vườn của mình.

Bình quân, gia đình Bác có thể thu được khoảng 15 triệu từ việc bán các loại hoa quả như cam, lộn, gà, bò trên chính mảnh vườn của mình. Bác có thu nhập ổn định, an toàn, một mảnh vườn đẹp và những mảnh rừng tái sinh rất triển vọng.

Bác Phước đã biến mảnh đất cằn cỗi, nhiễm hóa chất và chứa nhiều bom Mỹ thành một mảnh vườn bền vững ngay trên mảnh đất quê hương của chính mình, có sức sản xuất góp phần giảm nghèo tiến tới một cuộc sống ổn định hơn.

Doug, tháng 1 năm 2007